

Ideát és odaát

Senkiföldje

Éjjel néha félttem, mert nem tudtam, mi legyen belőlem az iskola után. És tudok majd akkor focizni? Csak gyerekek fociztak az udvaron. Vasárnaponként néha a földszintről egy apuka is beállt köznél, piros melegítőben, mindig úgy üdvözölt, hogy „szevasz”, és úgy köszönt el, hogy „minden jókat”, úgy látszik, így beszéltek nálunk a munkások. Mi legyenek? A tévében egyszer láttam egy kosárfonót, aki egészen egyszerűnek látszó módszerrel fűzfaveszszőkből erős kosarakat font, nem tűnt nehéznek, és ritka foglalkozás volt, amire felfigyel az ember. Üvegfüjő, az is egy lehetőség. Mivel aztán egész életünkben ugyanazt csináljuk, fontos, hogy jól válasszunk. De meddig halogathatom még a választást? Mindig csak rövid időre fogott el a szenvedély. Legtöbbször nem volt a lakásban olyan hozzávaló, ami kellett volna az ötlet megvalósításához, nem volt kókuszliszt a habcsókhoz, vagy nem találtam az ollót, vagy kellett volna egy véső. Régebben darukezelő akartam lenni. Oda-fent sokáig kereshetnének, és nem kell állni.

Egy bizonyos életkorban mindenkit beraktak egy gyárba, voltak sokan, akiket városról városra hurcoltak, mert már minden gyár megtelt. Csak nyugdíjas korukban mehettek haza, de akkor a többségüknek már túl késő volt, nem tudtak munka nélkül élni. Ezért sok nyugdíjas többet dolgozott, mint korábban, volt, aki visszament a régi üzemébe, hogy a körmére nézzen az utódjának. Sokan valami hobbit találtak ki maguknak, olyan munkát, amiért még fizetést se kaptak. Ki állította, hogy van nekem való foglalkozás? A közismert szakmák listája nem elégített ki. Talán a vadnyugaton, ott minden városban volt seriff, egy marshal, egy fogadós, egy doki, egy tréfamester és egy tiszteletes, még ha nem is tudtam, neki mi a feladata. Marshalnak lenni, azt el tudtam volna képzelni. Hosszú lovaglás közben a kalapomat hol a homlokomra, hol a nyakamra tolni, és délben vizet merni vele egy kútból.

Hogy a szüleim mit csináltak, nem tudtam. Jegyzeteik kartotékdobozokba préselve vagy halmokba tornyosulva heverték a lakásban mindenhol. Néha telefonáltak a kollégák, akkor a telefonhoz kellett hívni a szülőket. Bár előtte vadul szidták a munkával kapcsolatos lehetetlen állapotokat, ezt telefonálás közben jól leplezték. Hogy anyám mindig vidám hangon szólt bele a telefonba, pedig fájt a feje, engem megnyugtatott. A telefonterápia volt az egyetlen, ami hatott nála a migrén ellen, az összes többi módszer csődöt mondott. Ennek egyik mellékhatása az volt, hogy a migrénnel együtt járó illatérzékenysége miatt sohasem dohányozhattam titokban.

A farsangra detektívjelmezben mentem. Ő az, akire mindenki vár a tethelyen, aki megfordítja a hullát: „Gyilkosság.” Furcsa, hogy nem úgy kell írni: „dedektív”. Amikor ezt elmondtam a szüleimnek, feljegyezték egy cédulára. Kalle Blomquist, álmos kisváros nyáron, csak a detektív nem hisz a béke látzatának, és hirtelen kiderül, hogy egy kaland kellős közepén találja magát az ember. Vagy Pinky detektív, akit senki nem vett komolyan, egészen addig, míg rács mögé nem juttatta a bűnözőket. A „Cluedo”-játékban mindenki Mr. Bloom akart lenni, a fiatalember a pipával, Frau Weiß általános megvételnek volt kitéve. Egyszer betörték nálunk a pincébe, eltűnt pár bicikli. Lementem a nagyítóval, hogy megtaláljam a tolvajt. De a lányok rögzítéséhez speciális anyagra lett volna szükség, mint a *Hajsza a csodatarka madár utánban*. Mindig a hiányzó felszerelés volt a baj.

Steffen Mund az ötödik osztály után végre befejezhette az iskolát, és most a mélyépítőknél dolgozott. Egyszer találkoztam vele az S-Bahnon, arról áradozott, hogy rossz időben nem kell dolgozniuk. Vajon ő is belepilált a betonba? A születésnapjára meghívta a bátyámat, aki el is ment, elvégre „közösségi lények” vagyunk. A vendégek unalmukban többször is felpeltek egy nehéz követ a negyedikre, és kidobták az ablakon. Közben Steffen Mund bátyjának az Elvis-kazettáit hallgatták. Végül elővettek egy dobozt, amiben fényképek voltak: egy lány, aki szőrös szeméremtestét mutogatja a kamerának. Steffen

Mund bátyja pornográf képeket csinált a barátnőjével, abból fizette a nyugati farmernadrágjait. A nővéremtől vegyszereket kért robbanótöltetekhez, hiszen a nővérem gimnáziumba jár, ott biztosan vannak a laborban ilyesmi.

Aggódtam, mert a *Neues Leben* „Borrmann professzor a szexualitásról” című rovatában elolvastam, átlagosan mikor esnek át az NDK-ban a fiatalok az első szexuális aktuson. Egyértelműen késésben voltam, és nem kínálkozott megoldás. Az idősebb testvéreimnek sem volt senkijük, már olyan túl sokan voltunk a lakásban. A nyári táborban volt egy barátnőm, legalább volt kivel diszkóba menni, meg levelezni. De amikor az egyik levelében, ami tele volt helyesírási hibákkal, azt javasolta, hogy látogassam meg, az valahogy túl kalandosnak tűnt, és inkább megbetegedtem. Adjam fel miatta az eddigi életemet? Ezenkívül minden kapcsolat kudarcra van ítélve; talán csak egyetlen példát láttam hosszú ideig tartó, boldog házasságra, és az Christa és Gerhard Wolf házassága volt.

Számítógépes játékokat tesztelni, az nekem való szakma volna? Nem tudtam szabadulni az „Elite” nevű úrutazás-szimulátortól, amely a C64-en futott. Az űrhajók vektormodellek voltak a fenséges magányt sugárzó világűr fekete háttere előtt. Minden bolygót meg lehetett közelíteni, még ha évekbe került is, mivel a játék „valós időben” játszódtott. A leszálláshoz tudni kellett, hogyan lehet összehangolni az űrhajó pályáját a bolygó forgásával, csak úgy lehetett eltalálni az állomásba vezető keskeny rést, eléggé lelassítva az űrhajót ahhoz, hogy ne törjön szét. Amikor ez nekem először sikerült, reggel, iskola előtt, és meglepő módon felcsendült a *Kék Duna-kerिंगő*, fáradt voltam, és büszke. Most már kereskedhettem rézzel vagy szőrmével, hogy aztán előléptessenek, és egyszer majd „elit” legyenek.

Amikor az első szputnyikot elindították, apám a rádió mellett ült, és megpróbálta befogni a műhold jeleit. A szputnyik úgy nézett ki, mintha a Földnek egy apró babája született volna, és úgy csipogott, mint egy félénk madárka. Az igazi csoda az volt, hogy az oroszok képesek voltak egy ilyen teljesítményre. Hiszen mi a szovjet technológiát csak az ormótlan karórák formájában ismertük, amikért cserébe nekünk Ruhla-órákat kellett szállítanunk a Szovjetunióba. Ahogy kinéztek, senki sem csodálkozott volna, ha az orosz órák atomenergiával működtek volna. A szovjet filmekben a férfiaknak is ki volt sminkelve a szemük, a szovjet csokoládéban számomra ismeretlen pótanyagok ízét éreztem. A termék külsejét nem tartották fontosnak, minden úgy nézett ki, mint egy felnagyított gyermekjáték, mintha az emberek idősebb korban sem lennének ügyesebbek, és nem boldogulnának el kisebb gombokkal. Mégis sikerült nekik az amerikaiak előtt kijutni a világűrbe. Az persze jellemző rájuk, hogy mit küldtek fel először: csótányokat!

Mi, fiúk, arról álmodoztunk, hogy űrhajósok leszünk, bár a világűrben biztosan nem találunk lányokat. Az iskolai kórusban pont a megfelelő helyen lettünk volna, de túl buták voltunk ahhoz, hogy ezt kihasználjuk. Beléptem a „Technika és Természettudomány Klubba”, ahol porszívócsövekből, termoszkoból és egy bukósisakból űrhajós ruhát csináltunk. Versenyeztünk, hogy az évzáró ünnepségen kit érjen a megtiszteltetés, hogy ebben a ruhában jelenhet meg, ehhez az űrhajós verseny különböző ügyességi és logikai feladataiban a legtöbb pontot kellett összegyűjteni. Elvégre az űrhajósoknak is talpraesetteknek kell lenniük, a Föld jó benyomást akar kelteni, ha netán földönkívüliekkel való találkozásra kerül sor.

Szerettem a *Mézga Aladár különös kalandjai* című magyar rajzfilmsozrotot, amelyben egy fiú, akit a családja lebecsült, éjjelenként egy hegedűtokból elővett felfújható űrhajót, és a házuk tetejéről felszállt a világűrbe, mindig egy másik bolygóra, amelyek mindegyikén egzotikus társadalmi rendszerek működtek, és egyik sem illett a kapitalizmus–szocializmus általunk ismert sémájába. Minden éjjel titokban egy másik bolygót felfedezni, és

SCHMIDT, Jochen
„Velem mindig
történik valami”
*Magyar Lettre
Internationale*, 93

reggel megint ágyban feküdni, az – alig mertem kimondani ezt a gondolatot – talán még jobb volt, mint tévét nézni. De ehhez régi házban kellett lakni, ahol fel lehetett menni a padlásra, és onnan egy létrán a tetőre, és akkor gyakorlatilag már külföldön volt az ember. A könyvben Steffen Mund a nagyszünetben felmászott egy tizenegy emeletes ház tetejére, és onnan lógatta le a lábát.

Én ugyan elhivatottságot éreztem az úrhajózás iránt – kifejezetten vonzónak találtam, hogy csak tubusos ételeket lehet enni, szerettem a tubusokat, mint minden olyan terméket, amelynek az emberi alkotó szellem elvette a természetességét –, de volt egy nagy akadály, még annál is nagyobb, hogy minden úrhajósna meg kell tanulnia oroszul: a gyenge gyomrom. Nem bírtam volna ki a szédülési gyakorlatot az Úttörőpalota úrhajózási központjában. Már a buszban rosszul lettem, ha az nem nyílegyenesen haladt az úton. Csak akkor lehettem volna úrhajós, ha garantálták volna, hogy az úrhajóban az ablaknál ülhetek, közvetlenül a pilóta mögött, nem szólnak hozzám, és a biztonság kedvéért egy vödör is van mellettem.

Az érettségi után másfél év katonaság vár rám, sötét időszak. Előkészületként csatlakoznom kellene valakihez, aki ezekre a félégalis karatetanfolyamokra jár. Nem volt szabad magánúton ázsiai harcművészetet tanulni, hogy ne szállhassunk szembe az állami szervekkel. Vehetnék egy expandert is, és tévézés közben fejleszthetném az izmaimat. A lábimokhoz voltak pedálok, amiket széken ülve lehetett hajtani. És a katonaság után? Elfoglalni egy lakást a Prenzlauer Bergen, közös vécé, szimpla ablakok, széntüzelés, ez mind nem számít, a lényeg, hogy közel legyen a mozikhoz és színházakhoz, és lehessen látogatókat fogadni. Brikettet lophatott az ember a nyugatra kivándoroltak pincéjéből. A saját lakásomban fellógathatok egy homokzsákokat, hogy gyakoroljam az ökölvívást. A régi házakban mindig voltak „leskelődőlyukak”, ezt tudni lehetett az *Erotika éjszakára*-filmekből, ahol valaki mindig megleste egy lyukon át mások szerelmeskedését, mégpedig gyakran az izgatón szégyentelen nő tudtával. Meglesem a lyukon át a szomszédaimat, és talán volna köztük egy lány, akitől lisztet kérhetnék kölcsön, hogy megismerkedjem vele? Matematikát tanulni, ha képes lennék rá? Akkor talán találnék munkát Berlinben, egy intézetben, ahol mindenki olyan okos lenne, hogy megengedhetné magának, hogy szembeforduljon az állammal. Mindenesetre valami olyasmi, hogy lehessen utazni nyugati konferenciákra. A fizetés mindegy lenne, a fő, hogy érdekes munkatársaim legyenek. Nem ugyanazt csinálni minden nap, hanem valami kreatív dolgot, kutatni, bizonyítani a „Schmidt-tételt”. Vagy inkább kívül maradni az egészen, és valami szakmát tanulni? Akkor nem parancsolna senki, és hozzájuthatnék olyan érdekes anyagokhoz, mint a bőr vagy a rézdrót. Szükség esetén lehetnék temetőkertész, azok néha aranydarabokat találnak ásás közben, és koponyákat adnak el orvostanhallgatóknak. Mecklenburgban felújítani egy parasztházat, olyanokat szinte ingyen meg lehet szerezni idős asszonyoktól. Akkor hívhatnék oda nyáron barátokat, művészeket, kívülállókat és főleg lányokat. Talán szerencsém lesz, és elmehetek Finnországba? Az nem annyira kapitalista. És ha számítógépekkel csinálnék valamit? Akkor olyan fontos lennék a gazdaság számára, hogy más dolgokat elnéznének nekem. De tulajdonképpen legszívesebben egy filmet forgattam volna, vagy színházban dolgoztam volna, mert ott kinyithatta az ember a száját. De hogy lehet az ember rendező? Biztosan nem nehéz szakma, a munka javát a színészek végzik el. Mindig próbálgattam a „Lenni vagy nem lenni”-monológot gondolatban valami korábban nem ismert módon hangsúlyozni. Amikor Christoph Hein dedikálta a *Régi tangó* című könyvét a „Nemzetközi Könyvesboltban”, 200 méter hosszú sort álltam végig – az írókra felnézett az ember. Az írók között mindenki ismert mindenkit, és tisztelte őket a nép, mert megvesztegethetetlenek voltak, és orákulumszerű verseket írtak, amikből kiolvashattuk a jövőket, gyakran okosabbak voltak a szövegek, mint a szerzőik. Művészekkel barátkozni, festőbarátok képeit kiakasztani a falra. Jegyeket szerezni premierekre. A nővérem egyik barátnője ismert egy avantgárd költőt, néha éjjel leültek a villamossínekre, és nézték a csillagokat, az jobb volt, mint elutazni Rómába. Ötletek kellene, viccesnek kell lenni. És kell egy elektromos gitár, hogy együttess alakítson az ember, egy torzítóval akkor is elég jól szól, ha valaki nem tud rajta rendesen játszani. Nyáron elstoppolni a Fekete-tengerhez, netán a Pamírban túrázni, azt is meg lehet csinálni, ha egy tranzitvízummal lelép az ember egy turistacsoporthoz. De el lehet menni húsz márkával Magdeburgba, abból automatikusan valami kalandos dolog lesz, ha ilyen kevés pénzzel indul neki az ember. Ásványokat csempészni Romániából, és itt eladni? A tudósoknak biztosan sok szabadságuk van nyáron. Vagy legyenek színházi kritikus? Véleményem úgyis lenne mindenről, ráadásul

ingyen lehet menni premierekre. Vagy vannak ezek a művészek, akik performanszokat csinálnak, ahhoz nem kell tudni semmit, csak bízni magában az embernek, és elfojtani a nevetését. Beszélgetést szervezni a padláson, de nem mondani semmit, hanem felolvasztani egy zacskó mélyhűtött spenótot, és közben gonosz pillantásokat vetni. Vagy lehetnék portás a városi könyvtárban, és olvasnék egész nap. Vagy tanulhatnék teológiát, ahhoz ugyanis nem *kell* hinni Istenben, elég, ha az ember szakállat növeszt, és akkor tanulhat latinul és görögül, és annak alapján könnyen meg lehet tanulni a legtöbb nyelvet. A templom mindig ott lenne, abban bármikor menedéket találhatnék. A Cion-templomot évek óta renoválják, legalábbis látszatra, hogy a punkoknak legyen névleg valamilyen munkahelyük, hogy ne zárják őket börtönbe „közösségellenes viselkedésért”. De előbb matematika, bár én szívesebben tanulnék germanisztikát, de az biztosan nem fog menni a nyugati rokonaim miatt. Ahogy az elektronikus adatfeldolgozás sem, ezt a drezdai Műszaki Egyetemen mondták egy tanulmányi tájékoztatón. De az egyik fiú az Ifjúsági Közösségből olyan okos volt, hogy a szolgáltatmegtagadás ellenére és egyetemi végzettség nélkül egy kertészetben használhatta a számítógépet, és titokban mindig játékokat programozott. Filozófia, újságírás, francia, germanisztika, történelem, jog, egyik sem jöhetett szóba a továbbtanulás szempontjából, mert ezeknél csak az ideológia számított. Azonkívül ezekkel a foglalkozásokkal nem boldog az ember ebben az országban. Egy másik fiú a közösségből évek óta ápolóként dolgozott, és abban reménykedett, hogy egyszer majd felveszik az orvosira annak ellenére, hogy megtagadta a fegyveres szolgálatot – ennyire biztos volt benne, hogy orvos akar lenni. Anyám is csak azért választotta a szakját, mert ott volt hely, úgyhogy elvégezte, és aztán a legjobbat akarta kihozni belőle, pedig szívesebben lett volna kémikus. Az a lényeg, hogy előbb egy lakást szerezzek, akkor majd lesz barátnóm is, és végre megismerem a megfelelő embereket. Hogy ne mindig utólag tudjam meg, hogy valahol valami tiltott dolgot csináltak. Ahhoz is sok idő kellene, gondolkodni, amikor annyi minden van, amire figyelni kell, nem lehet egyszerre mindenhol az ember. Megnézni a filmeket, a színdarabokat, elmenni az egyházi rendezvényekre, punkkoncertekre, vidéki bluestalálkozókra, pincebulikra, gitározni tanulni, import tornacipőt beszerezni, és melleleg az iskola. Megígérték, hogy megkapom az öreg írógépünket, azzal talán tudok írni egy darabot. Ha az ember írógéppel ír, az már majdnem olyan, mint publikálni egy könyvet. A hatodik osztályban rászoktam arra, hogy nyomtatott betűvel írjak, mert mindig kritizáltak a ronda írásom miatt. Most még olvashatatlanabb lett az írásom, és lassabban is ment, csak az írógép jelenthetett megoldást. Ki kellett derítenem, kibe vagyok éppen a leginkább szerelmes. Saxana, a lány a seprűnyélen – a lábait, ha felhúzta a szoknyáját, hogy ne akadályozza a repülésben. Christin a tizenkettedikből, aki mindig egy láncot hordott, fake-resztel (a pulóvere *fölött!*), a sportünnepélyen láttam a lábait rövidnadrágban. A lány az Ifjúsági Közösségből, aki úgy nézett ki, mint Senta Berger, és akivel reggel mindig találkozni akartam az S-Bahnon. Ugyanakkor Irinának is a közelében akartam maradni, aki a vonat másik végén szállt be, ráadásul az egyik családirag állampárti volt, a másik viszont sokkal kritikusabb, mint én. A pénztárosnő a Komische Operben, akitől elhoztam a színházbérleteket az osztálynak, és aki elengedett néhány pfenniget az árból, mert nem volt elég a pénzem – vajon ezzel azt akarta mondani, hogy reméli, még viszontlát? Az a fekete hajú lány az Oranienburger Straßén levő zsinagóga könyvtárából, ő zsidó volt? A piszkos lány *A rózsza nevéből*, aki elcsábította a szerzetest, de ilyesmi nyilván csak ritkán történt meg szerzetesekkel. A lány a francia tanfolyamról, aki mindig más színű, saját kezűleg lakkozott szemüveget hordott. Az egyik fodrásznő a szolgáltatóházból, sajnos szerencse kérdése volt, ha hosszú várakozás után hozzá került az ember, nem pedig egy másik fodrásznőhöz. A vidáman hajlongó tornásznő a nyugatnémet aerobic-műsorból. Hogyan lehetne nekem valamikor is barátnóm, ha közben olyan sokat megcsalok?

(könyvrészlet)

SZIJER FERENC FORDÍTÁSA